

VÍTĚZ POCHYBNÝ

Vítězný únor!?

Před dvaceti lety rozpínající se komunistická mocenská sféra, ovládaná výlučně centrálním vedením KSČ, pohltila mocenskou sféru státní, v níž se o vládu dělila KSČ s dalšími politickými stranami. Toto opatření bylo — s mistrným použitím nutného násilí — provedeno na příkaz tehdejšího neomezeného rozhodčího v komunistickém světě — člověka, který byl nedlouho na to svými nejbližšími spolupracovníky označen za pološilného tyрана. Jako jiná jeho rozhodnutí byly únorové události rovněž chybou, chybou, jejíž důsledky nese Československo dosud. Co přinesla pro český a slovenský národ, bylo komunistou mladé generace vyjádřeno takto:

“Je třeba vidět, že za dvacet let nebyla u nás vyřešena žádná lidská otázka — od primárních potřeb, jako jsou byty, školy, prosperita hospodářství, až po potřeby jemnější, které nedemokratické systémy světa vyřešit nemohou — jako je pocit plné platnosti ve společnosti, podřízení politických rozhodování kritériím etiky, víra ve smysluplnost i malé práce, potřeba důvěry mezi lidmi, vzestup vzdělanosti mas.

A bojím se, že jsme se nepovznesli ani na dějišti světa, cítím, že jméno naší republiky ztratilo dobrý zvuk. Vidím, že jsme nedodali lidstvu žádné původní myšlenky a dobré nápady, že např. nemáme svůj návrh, jak vyrábět a netopit se ve zplodinách vyrábění, že zatím tupě následujeme oddělenou civilizaci amerického typu, opakujeme chyby z východu i západu.” — (Ludvík Vaculík na sjezdu spisovatelů.)

V oblasti hospodářské se důsledky komunistického uchvácení moci v únoru 1948 opisují složitými větami o modelech, profilech, etapách a dogmatismech. Přečteme z této říše slov do říše skutečností, uvedením konkrétních případů lépe pochopíme, co se stalo.

Československé hospodářství, slibné se rozvíjející po skončení druhé světové války, mělo všechny předpoklady pro vůdčí roli v evropském hospodářském životě. Náš největší konkurent Německo bylo v 40. letech, měli jsme určité zásoby, průmysl téměř netknutý, dostatek pracovních sil i odborníků. Mimo to nám byla nabídnuta pomocná ruka Marshallova plánu — kterou jsme nejdříve rychle přijali, ale potom na příkaz Stalinův opět odmítli. Následuje rychlý spád hospodářských zásahů, kterými Moskva ke svému velkému prospěchu připoutává Československo hospodářsky k sobě. Vedení KSČ prosadilo tvrdě linii naprostého odpoutání se od západu podle teorie, že náš průmysl může krýt všechny svoje požadavky dovozem ze Sovětského svazu. Tato teorie a sovětské zásahy měly přímo katastrofální důsledky pro náš stát, který má nedostatečnou surovinovou základnu a vysokou průmyslovou kapacitu.

Po roztržce Stalinu s jugoslávským Titem, je na hrubý nátlak Sovětů zrušena hospodářská smlouva s Jugoslávií, která stojí československé národní hospodářství 3½ miliardy korun. Stroje a zařízení, vyrobené a doslova “šité na míru” pro jugoslávské továrny, zůstávají neodeslaný a jsou nak sešrotovány.

Sověty se po únorovém puči stávají svrchovanými pány v těžbě československého uranu a doly jsou jim “pronajímány” za “údržbu a investice”. Kolik dolarů nebo jakýchkoliv tvrdých valut mohla Československu přinést vlastní těžba a volný prodej vysoce kvalitní uranové rudy

je možné dedukovat ze skutečnosti, že Američané “uložili” belgické vládě za těžbu uranu v Belgickém Kongu během druhé světové války u Mezinárodní banky přes 3 miliardy dolarů.

Další zvýšení životní úrovně mohly přinést západočeské lázně po velkorysé nabídce Američanů na jejich znovuzřízení a otevření světové veřejnosti. Rusové naopak ihned okupovali jeden z největších hotelů v Karlových Varech (Imperial), který mají k dispozici dodnes.

Již v roce 1955 objevují se důsledky této nesmyslné hospodářské politiky a zanedbanosti tehdejších komunistických národohospodářů. Řada továren nemá odbytu pro svoje výrobky a je nutno řešit problém event. nezaměstnanosti. Tak zv. lidově demokratické státy by sice rády v Československu nakupovaly, nemají však čím platit. Mimo to se začíná projevat skutečnost, že Sovětský svaz nemůže dodat slibované stroje a suroviny. To je tvrdé procitnutí z hospodářské závislosti na Sovětském svazu. Nastává období usilovného získávání západních trhů, které byly před několika málo lety k velké radosti konkurence vyklizeny. Jsou dočasně bráni na milost nekomunističtí odborníci pro zahraniční obchod, jsou nabízeny dumpingové ceny, jenom aby se na tyto ztracené trhy znovu proniklo. Jak na to zase doplácí československý občan, je na bíledni, když ku př. některé výrobky (jako automobily) jsou prodávány za 25% výrobní ceny. Jsou prodávány stroje, které jsou nevyzkoušené, nemají příslušnou dokumentaci — zkrátka přechází se do opačného extrému — prodat za každou cenu za západní valuty. Lid vtipkuje o “rovné” linii strany.

Pro nedostatek devis opouští se dovoz kvalitní švédské železné rudy a specializované Vitkovické vysoké pece se nákladně přizpůsobují na chudičkou sovětskou rudu. Hledají se domácí zdroje železné rudy a stamilionovými náklady jsou otvírány doly na hubenou železnou rudu (Ej-povice), budovány úpravny této rudy (Dobříš) na její zhodnocení, aby se po necelých 10 letech zavíraly jako nerentabilní.

V zemědělství jsou zaváděny s velkou slávou sovětské metody “křížového” setí obilí, hnízdové sady brambor, pěstování kukuřice v Podkrkonoší, masáže vemen kravám atd. Zkušební zemědělec se všem těmto nesmyslům potají usmívá. Při všech těchto zásazích jsou do zemědělství investovány na zlepšení mechanizace obrovské sumy — a dochází se k tomu, že hektarové výnosy čsl. zemědělství byly za 1. republiky vyšší než v nynějších družstvech.

Teprve exulant si uvědomuje v plném rozsahu a s velkou bolestí v srdci, kam přivedla československé hospodářství vasalská politika, zločinná neobdobnost a indolentnost komunistických “hospodářů”. Srovnává vysoký průměr československého dělníka a technika ve všech oborech s pracovníky nejvyspělejších států a dochází k závěru, jak bohatý a pracovitý byl český národ, když 20 let vydržel tyto hospodářské “kotmelce” a dokázal ještě “půjčovat” stamilionové částky na výstavbu sovětské naftové těžby, polské síry, kubánského průmyslu, čínské industrializace a vyzbrojovat komunistické hnutí po celém světě.

Dokáže někdo vůbec jednou spočítat, co stál český a slovenský národ “Vítězný únor”? Možnosti obrovského hospodářského rozmachu, jaké byly Československu otevřeny po druhé světové válce, se naskytují v dějinách národů snad jednou za několik století, a neváháme říci, že Republika mohla sehrát v Evropě a jejím sjednocení vý-

znamnou a vůdčí roli, mohla se ve velmi krátké době stát národem s nejvyšší životní, kulturní a sociální úrovní v Evropě. Toto je nutné právě dnes si znovu uvědomovat, kdy komunismus po dvaceti letech vlády přivádí československé hospodářství místo slibovaného blahobytu na pokraj hospodářského zhroutilí.

Kořen věci? Veškerá moc v komunistické společnosti je soustředěna v komunistické straně. Komunistická strana však nemá opatření pro běžnou, rádnou a dostačující kritiku, kontrolu a výměnu vedení, které se ukáže být neschopným. Nemůže je mít, nechce-li přestat být komunistickou stranou, a proto pokusy o zjednání nápravy v rámci dnešní společenské soustavy Československa mohou přinést v nejlepším případě jen přechodné a dílčí zlepšení. Jediná cesta k zlepšení trvalému: odčinit stalinský únorový puč z roku 1948.

OSVOBOZUJÍCÍ VÁLKA ? ?

Oč jde ve Vietnamu

V teorii i v praxi komunistického uchvázení moci má občanská válka významné místo. Teoretikové komunismu až do roku 1917 slibovali jednorázovou revoluci, ve které se proletariát zmocní kontroly nad kapitalistickým státem, který už dějiny odsoudily k zániku. Avšak jak v Rusku tak v Číně komunisté přišli k moci až po dlouhé a vyčerpávající občanské válce ve státě, který během ní přivedli na pokraj záhuby. Z této zkušenosti vyvodili teoretický závěr, že dějiny jim nepoloží vítězství před dvěře a že občanská válka, které dali název "válka za národní osvobození", je nezbytným nástrojem na cestě k moci.

Ve Vietnamu jsme od roku 1954 svědky jedné z velkých zkoušek tohoto teoretického závěru. Když se vietnamským komunistům v roce 1954 nepodařilo zmocnit se celé bývalé Indočíny a když jim pak nebyla během dvou let nabídnuta zadarmo, rozvinuli plán občanské války, řízené a podporované z chráněného severu. Jejich cíl je jasný: obsadit celý Vietnam a pak z vietnamské základny kontrolovat celou bývalou Indočínu. Pro tento plán našli plnou podporu v Sovětském svazu i v Číně. Obě komunistické mocnosti mají hlavní zájem na tom, aby vyřadily Spojené státy z Jihovýchodní Asie, zvrátily tak rovnováhu v oné oblasti ve svůj prospěch a zajistily si její kontrolu. Proto obě odmítají zúčastnit se jakéhokoliv pokusu o smír ve Vietnamu, dokud mají nejmenší naději na úspěch svých plánů.

Spojené státy na konci druhé světové války spoléhaly, že vyřazením mocností Osy se jim podaří obnovit rovnováhu sil jak v Evropě tak v Asii a tímto způsobem zajistit světový mír. Vývoj ve Východní Evropě a v Číně však tyto naděje zhatil. Spojené státy byly ochotny tuto dalekosáhlou změnu přijmout, avšak zároveň daly najevo, že žádnou další nedovolí. Odmítly hrát úlohu, kterou Mussolini a Hitler vnutili Francii a Anglii v letech třicátých. Proto se plně postavily na obranu Západní Evropy, šly do války v Koreji, intervenovaly na Blízkém východě a zasadily se v Kongu, nemluvě o obraně západní polokoule. V Jihovýchodní Asii podporovaly Francii v Indočíne až do roku 1954 a po francouzské evakuaci daly svou záštitu Jižnímu Vietnamu.

Ve vysvětlování americké intervence ve Vietnamu vládní zmatek jazyků. Protože jde o složitou otázku a protože různí lidé se na ni dívají z různého úhlu, každý má své vysvětlení a důvody. Ve veřejné rozpravě ve svobodné zemi tomu nemůže být jinak. I americká vláda je obětí této svobody. Aby zajistila zájmy Spojených států a zájmy svobodného světa v Jihovýchodní Asii, musí apelovat k různým vrstvám obyvatelstva, jež jsou také různě motivovány. Musí rovněž odpovídat celé baterii protiprotiargumentů. Kdyžby kromě toho dovolila radikální a doktrinální zjednodušení vietnamského konfliktu, vystavila by se nebezpečí, že si sama zavře dvěře k celé řadě možných manévřů a řešení.

Spojeným státům jde v podstatě o to znemožnit vietnamským komunistům převrat v rovnováze sil v delikátní situaci, která je ve vývojovém stadiu, ve kterém se Jihovýchodní Asie nalézá, podle samé povahy věci velmi nestálá. Není pochyby, že kdyby Spojené státy byly z Jihovýchodní Asie vyřazeny vítězstvím komunistů, nikdo v celé oné oblasti by neušel eventuelní komunistické nadvládě. Vietnamská metoda, jak se dostat k moci, by získala na prestiži a byla by opakována na jiných místech. Svoboda, která se pomalu rodí v různých částech světa pod záštitou amerického odhodlání nedovolit další komunistaci, by byla zatlačena na ústup tak, jak ji fašisté a nacisté zatlačili v letech třicátých. Nakonec by za svou vlastní svobodu musel svobodný svět bojovat zády ke zdi proti brutálnímu útoku, který dnes může ještě zadržet za daleko menších obětí.

NOVÉ KOŠTĚ

KSC – kam dnes?

Na počátku roku, v době, kdy se připravovala k oslavám dvacátého výročí uchvázení moci ve státě, prodělává Komunistická strana Československa jednu z krizí, které jsou tak příznačné pro všechny vedoucí skupiny v diktaturách: krizi změny ve vedení, následnictví. Měkkost a polovícatost při odstavení Novotného z vedoucí posice ve straně je pak typická pro odvislé postavení KSC v rámci světového komunistického hnutí, typická též pro míru samostatnosti Československého státu padesát let po jeho ustavení Tomášem Masarykem, Štefánikem a Benešem.

Charakteristické je i to, že zatím co Západ jistě již půl roku veřejně spekuloval, zda se to podaří a kdo bude následníkem, dokonce i českoslovenští komunisté se o změně dověděli až ze zprávy v *Rudém právu* 6. ledna. Konec konců nebyli to oni, členové strany, kteří o změně rozhodovali a rozhodli, ale vedení komunistické centrály v jejím mezinárodním rozměru: Brežněv byl pozván v prosinci do Prahy, členové Ústředního výboru zjevně si nedokázali udělat pořádek ve vlastních řadách, nebo se tak neodvážili učinit bez schválení shora. Zpráva v *Rudém právu* je pak též příznačně provázena textem blahopřejného telegramu Brežněva Dubčekovi, nástupci Novotného ve funkci prvního tajemníka ÚV KSC. Tak jako regionální změny ve vedení komunistické strany jsou platné teprve po schválení vyšším stranickým orgánem, tak i vedení (satelitní) strany spřáteleného státu je vpravdě ustavena vedením v Moskvě, ÚV Komunistické strany SSSR, jehož jménem Brežněv Dubčekovi blahopřeje. Volba následníka je pak též příznačná: Dubček odjel s rodiči již v roce 1925 do Sovětského svazu, ve věku čtyř let. Dostalo se mu tam vzdělání nejen na obecné a na střední škole (vrátil se na Slovensko až v roce 1938), ale i vyššího vzdělání: v letech 1955-1958 absolvoval s vyznamenáním Vysokou politickou školu při ÚV KSSS v Moskvě. Tomuto, od-útlého dětství v Sovětském svazu vychovanému, v Moskvě školenému, komunistovi je svěřena nejvyšší moc na území Československého státu. Není zatím prázdných důvodů dělat si iluze o osamostatnění KSC vůči KSSS a o možném zlomení vazalských pout, které jí s Moskvou víží.

Jedná se pak jen o osobní změnu? Neznamena "výměna strážce" na pražském Hradě žádnou změnu politické linie? Odpověď na tyto otázky třeba hledat v událostech, které odstavení Novotného předcházely. Oportunismus Novotného je všeobecně známý. Již Gottwald ho chválil za jeho zásluhy o likvidaci Slánského "záškodnické kliky". Déle, než kterýkoliv z jeho předchůdců, se Novotný křehovitě držel u moci, asi u vědomí, že Číslo 1 ve stalinsticky řízeném státě má na vybranou buď zůstat u moci nebo být likvidován, jak politicky, tak fyzicky. Proto Novotný schválil politiku destalinisace, když slyšel z Moskvy, odkud vítr věje, i když tak činil osobitým způsobem: vyzýval ostatní k sebekritice, aniž by sám slůvkem se zmínil o vlastních omylech.

Oportunismus není ještě důvodem k odporu; oportunista se přikloní k většině a nebrání změnám, jakmile tyto najdou stoupence u jeho nadřízených či u skupiny od níž je mocensky závislý. Jen tam, kde "polovičatost" a neupřímnost se prokáže být překážkou plánovaných změn či tam, kde rozpory dosáhnou té míry, že kompromisy jsou nemožné, dochází k odstavení oportunistů či k "boji na nůž".

Dosud ne zcela objasněná likvidace R. Baráka, ministra vnitra, který byl stranou pověřen prověrkou zločinů za stalinismu v Československu a nedávno "záhadně" zemřel ve vězení, je náznakem, že Novotný se vskutku cítil v situaci kritické.

Je těžko si představit psychologické ovzduší, v němž bývalé oběti justičních vražd stalinismu a jejich úmyslní a cílevědomí vrahové spolupracují ruku v ruce na znovubudování "demokracie a socialismu" v zemi. Husák a Novomeský, které Novotný pomáhal poslat do kriminálu, byli nejen osvobozeni, ale dožadovali se, spolu i s jinými rehabilitovanými politiky, dřívějších posic. Novotný se svou klikou se bránil jejich náporu a brzdil jejich úsilí, kde mohl.

Na hospodářském poli hájil primát politiky nad hospodářstvím. Nejen že ekonomisté byli podčiněni stranickému diktátu; tento diktát šel přímo shora, v podobě centrálního plánování, se všemi závadami a slabostmi byrokraticky řízené "poptávky" a nabídky. Byl to vývoj v SSSR, který pražským stalinistům podrázil nohy: Ota Šik se mohl přímo odvolat na Libermana a nejen prosadit svůj hospodářský experiment, ale později dokonce poukázat na sabotaci tohoto nového plánu stalinisty, počínaje těmi v Ústředním výboru.

Jiným kritickým bodem byla slovenská otázka. Husák, i když nezískal rehabilitaci v celé míře pro sebe osobně, rehabilitoval aspoň svou politickou linii: hospodářskou a politickou emancipaci Slovenska v rámci centralisticky řízeného státu. I zde Novotný nejdříve hrozil opět "maľoburžoasním nacionalismem", později však nahradil Širokého Lenártem, který byl radikálům přijatelnější.

Třetím bodem odporu byli spisovatelé a intelektuálové vůbec. Jako Šik to vyhrál v potyčce o autonomii národních hospodářů, tak i spisovatelé, mezi nimiž hlavně Slováci, dokázali prosadit vlastní kulturní linii a vzdorovat Novotného vlivu v Ústředním výboru. Situace se zaostříla, když pod diktátem Moskvy KSČ zase zahájila protistalinistickou kampaň za israelského konfliktu. Sjezd spisovatelů posledního léta se otevřeně vzepřel proti odsouzení Israele vládou; Svaz spisovatelů pak vzdoroval represalím Novotného kliky a bojkotoval vládou anexované *Literární noviny*, které byly původně jeho orgánem.

Konečně zaslouží zmínky politika "mládežnická". Pražské manifestace studentů na podzim minulého roku navázaly nejen na otevřený konflikt se spisovately a s intelektuály, ale přinesly další argument opozici v rámci samého Ústředního výboru. Vláda použila zbraní proti vlastní mládeži, proti budoucím politikům "kádrům" komunistického státu a to jen proto, že šli se svíčkami po ulicích a symbolicky žádali o více "světla". ČSM v roce 1967 poprvé od převzetí moci komunisty projevil masový úpadek členů, o neméně než jednu třetinu celkového počtu v roce 1966.

Jako poslední moment při analýze odstavení Novotného je třeba uvést vliv manažerského centra v Moskvě. Likvidace Chruščeva podrázila Novotnému více nohy než destalinisace Chruščevem hlásaná. Ukázala jasně absurdnost "víry straně", kterou Novotného klika hlásala jako odpověď skeptikům, kteří se po odhalení zločinů stalinismu tázali, kde je pravda a spravedlnost. Dotkla se též slabého místa všech oportunistů tím, že znovu ukázala relativnost mocenských posic v komunistických státech. Novotný tehdy podlehl mínění většiny v Ústředním výboru a protestoval v Moskvě proti náhlému odstavení spřáteleného vůdce.

Samozřejmě, že nejde jen o motivy osobní a čistě mocenské. Tyto jsou zahaleny a doprovázeny ideologickými

argumenty; konflikt Novotného s obětmi stalinismu se jeví též jako konflikt rozlišných politických linií. Na jedné straně je tu staré pojetí beztrždní, bezzájmové jednotné společnosti, centrálně plánované jak hospodářsky, tak na poli kulturním, a vedené neomylnou skupinou ke komunismu, v úzké spolupráci (t. j. v naprostém područí a závislosti) se Sovětským svazem.

Proti této v podstatě dogmatické leninisticko-stalinistické linii se pozvolna krystalizuje koncepce nová: koncepce pluralistické, ale komunistické společnosti, počítající jak s rozlišnými hospodářskými zájmy regionálních či funkčních skupin, tak i s relativní autonomií spisovatelů, vědců, národohospodářů a jiných odborníků. KSČ, i když stále ještě jediná nositelka moci ve státě, má v takovéto společnosti funkci integrační, usiluje o syntézi těchto rozmanitých zájmů a hledisek. Odtud decentralisace hospodářství a znovuzavedení principu hospodárnosti a hospodaření jak podniků, tak výrobců, odtud snaha o větší svobodu pohybu studentů a odborníků a volání po demokratizaci ve straně.

Je ještě brzy činit závěr, že odstavení Novotného, konec konců taky jen částečné, znamená vítězství či posílení nové koncepce, jak se mnozí domnívají. Otevření kiosku západních časopisů, o němž se z posledních zpráv doslycháme, některé příznaky zmírněného postoje ku spisovatelům, budí naději v tomhle směru. Na druhé straně lze stěží očekávat ražení vlastní, československé linie vůči KSSS mužem, který byl v lůně KSSS takřka vychován. Kromě toho je tu též příznačný způsob, kterým byla změna ve vedení provedena a oznámena širokým řadám komunistů v Československu. Kromě neadálé zprávy v *Rudém právu* z 6. ledna se dovidáme až o týden později o okresních konferencích strany a o aktivech, které mají změnu projednat, t. j. zaslat svůj "spontánní" souhlas s novými změnami Ústřednímu výboru. A tak Marcel Brožík v *Kulturních novinách* (toto je nový název na čas Novotným zdiskreditovaných *Literárních novin*) z 10. února 1968 zatím marně volá po demokratizaci: "Milí soudruzi v ústředním výboru a v předsednictvu, co možná neotálejte se zevrubnou informací nás dole, komunisté a také veřejnosti. Už tím prokážete, že se věci začínají měnit, že se proces další demokratizace už rozvíjí."

Je otázkou zda přechod Dubčeka znamená novou linii (vždyť stalinista-ideolog Jiří Hendrych setrvává ve své posici spolu s mnoha jinými) a zda tato linie přinese i nový postoj komunistů k základním hodnotám: spravedlnosti a pravdě. Jen pravda neodvislá od mínění Číslo 1 ve státě, objektivní, netřídní pravda, může být zárukou demokratizace společnosti.

Pro kritické Čechy a Slováky pak zůstane otázkou, zda režim, držící se pravdy a skládající účty o svém počínání lidu, může být ještě nazván režimem komunistickým. Snad je to tato otázka, která hlodá v nitru komunistických mocipánů v Praze a nutí je k novým kompromisům a k polovičatosti . . .

Padesátý rok výročí samostatnosti Československa začíná tak s nadějí, ale i se skepsí vůči možné vnější i vnitřní emancipaci Komunistické strany Československa, která dnes čachruje s kulturním odkazem Husa, Komenckého, Havlíčka a Masaryka.

SNAD MOČÁL BEZNADĚJE?

Bludičky

Známe je ze starých pohádek. Lákaly zbloudilce svým světlem a zaváděly do bažin. Dávno na ně nevěříme, ale jejich pojem zůstává v našich myslích, poněvadž symbolicky znamenají cosi jako pošetilé naděje nebo něco, co vzbuzuje neoprávněnou důvěřivost. Jako psycholog jsem často přicházel do styku s lidmi, kteří byli třeba velmi inteligentní, ale určitá fixní představa nebo úzce vymezená víra ovládala jejich mysl až do té míry, že se ocitali v rozporu se skutečností. Fakta zůstávají fakta a změněna být nemohou. Ale jejich interpretace mohou být různě

ně a nakonec jen čas ukáže, která byla pravdě nejbliže, byť nebyla úplně přesná.

Tak např. část emigrantského tisku a emigrantů vůbec velmi oceňovala poslední československé filmy, které se dosti lišily od předchozí usměrněné filmové produkce. Zejména režisér Forman aplikoval systém "kamera-oko" ve svém uměleckém pojetí. Filmy tradiční a přistřížené vystřídal něco, co připomínalo revoltu. A tak se vynořovaly naděje, že toto je nová filmová avantgarda u nás, která se již nenechá ovlivňovat politickou šablonou. Takováto naděje je bludičkou číslo jedna. Ponechám stranou nespornou uměleckou úroveň těchto filmů a pokusím se o komentář k jejich pojetí psychologickému a ideologickému. Film "Konkurs" pranýřoval dechovku a propagoval dosti nainvězený moderní kabaretní styl v pojetí Suchého a Šlitra. Filmy "Černý Petr" a "Lásky jedné plavovlásky" jaksi nepřímou obhajovaly výstředky určité části naší mládeže. Tyto filmy chtěly působit psychologicky, ale jejich závěry byly nakonec dosti jednostranné a zkrleslavěly skutečnost. Bud' me rádi, že "Černý Petr" a "Plavovlásky" nejsou opravdu typickými představiteli naší veškeré mládeže. Jako psycholog jsem tyto typy mládeže řadil často do kategorie "primitivní osobnosti" nebo "psychopatických povahových rysů".

Dostalo se mi v poslední době do rukou několik časopisů vycházejících v západní části Spojených států. Přečetl jsem si zajímavé názory, s nimiž jsem také plně souhlasil. Dostí význačné procento Američanů v určitých státech a krajích poukazuje na to, že kolektivní extrémní a výtržnosti "beatníků" ohrožují vnitřní stabilitu americké společnosti. Prokazuje se vysoký spoluvýskyt páskových akcí a holdování omamnému jedu LSD. Lidé nespokojení a nevyvážených povah, lidé s různými abnormálními v povaze tíhnou jak k jednomu extrémismu, tak k druhému. A v americkém tisku se upozorňuje na další významnou souvislost: z těchto kruhů se rekrutuje významně velké procento levicových žvlů, jež Američan označuje za "left wing", lidí koketujících se socialismem, navrhuje komunistické reformy, hlásajících přátelství se Sovětským svazem. Stojí za uváženou, že v Americe je svobodná společnost, a jestliže tito výtržníci proti něčemu protestují, může to být leda jejich vlastní nuda, nekázeň, marné dychtění po něčem nedefinovatelném atd. U nás se vyskytují podobné jevy, a poněvadž nemají v dosahu LSD, spokojují se s alkoholem.

V posledních letech i řada politických mluvčích u nás doma a též někteří spisovatelé a umělci z jiných oborů omlouvají, konejší a dokonce obhajují tyto zjevy. Pochopili totiž to, o čem se rozepisují američtí pedagogové a co dodnes nepochopila ona tolerantnější část československé emigrace: Tito avantgardisté byli odjakživa nositeli levičáctví, různé jazzové produkce, projevy mladistvého siláctví, tak zvaný nonkonformismus — u nás se již pochopilo, že komunistický stát se nemusí obávat činitelů, kteří pomáhají nepřímou rozleptávat americké mládí. Oni vlastně ti američtí extrémisté sní o tom, že jednou by si všichni extrémisté celého světa mohli podat ruku a překonat politické nepřátelství. Jakkoli to útěšně vypadá, je to bludička další. Neboť pokud by ve většině států převládly tyto společenské kruhy, byl by to vlastně celosvětový deficit křesťanské morálky, ideálů, které odjakživa držely všechny slušné lidi na světě; v komunistických státech by odpadlo pár dogmatiků, ale jinak by to byla jakási surová a plenivá socialisace celého světa. A tak se tato bludička rozplyne, když si uvědomíme, že emigrace nikdy nemůže opustit se ctí ideovou basí, na které buduje svůj odpor: zásady svobody, liberalismu, prostě zásady slušných lidí. V době náboženské nesvobody ve státech socialistických a náboženské lhostejnosti ve státech svobodných, se jak katolická, tak evangelická emigrace stávají soli světa. A pro tyto emigrantské kruhy budou vždy existovat jen formy otevřeného boje, otevřené ANO nebo NE, tvto kruhy se nebudou nikdy těšit ze švejkoviny, která navenek vypadá imponantně, ale ve skutečnosti je jen pohodlná a svádí k lenosti a kompromisnictví.

Český národ dal světu Komenského, Masaryka, Karla Čapka a na to může být hrdý, ale export švejkovského humoru a pasivní resistance nám ke cti není.

Konečně nám dnes blíká ještě jedna, velmi nebezpečná bludička. Revolta československých spisovatelů. Až kupodivu, kolik jinak rozumných a informovaných emigrantů se tentokrát dalo svěst k pochvalnému zatleskání. A pařížské Svědectví věnovalo hluku kolem této revolty skoro celé dvojčíslo. Osobně jsem některé z těchto spisovatelů znal. Znal jsem názory Alexandra Klimenta, jehož úspěchy literární jsou do určité míry poplatny jeho přátelským stykům s Machoninem, polemisoval jsem ostře s Pavlem Kohoutem, když kdysi veřejně v Literárních novinách šval soudruhy proti svému oponentovi a kritikovi Janu Trefulkovi z brněnského Hosta do domu, mnohokrát jsem se střetil s Jiřím Štolou a dodnes mám v blahé paměti, jak i v době dočasné politické oblevy se tvářil navenek tolerantně, ale při tom neoficiálně prudce bojoval proti některým stoupencům neo-impresionismu a pionýrům novějších literárních směrů. Nikolaj Terlecký, žijící ve Vídni, by o tom mohl podat svědectví.

Jsem toho názoru, že jde o událost uvnitř komunistického státu, o nový "boj o koryta", jak se říkávalo, o střetnutí dvou táborů, z nichž ani jeden není nakloněn většině emigrace a není ochoten se vrátit k ryze demokratickému státnímu útvaru, pro který jsme my kolikrát nasadili životy. At' se to omlouvá jakkoli, třeba vývojem uvnitř státu, socialisací celosvětovou a prý nutnou, pro skutečně a pravověrně emigranty existuje jen jedna možnost řešení: důsledná obnova československého státu, naprostá volnost politických a uměleckých projevů a všeobecné přijetí naprostých zásad slušnosti v diskusi. A když sfoukneme světlýko různých komihavých bludiček, co nám zůstane? Snad močál beznaděje? Nikoli, ale ovšem, jen jedna cesta, třebaš úzká a trnitá, ale cesta nekompromisní. Kdo chce opravdu tuto cestu najít, ví již vlastně o ní a najde ji.

Nálada

Řekne se pavučina
ale jsi rozpjat do čtyř rohů
za ruce a za nohy
a když zaduje vítr z vůle boží
chtěl bys letět
zatím však jen cítíš
jak se napínáš
a jak v tobě praská tkáň
a trhají se naděje

Řekne se mravenčí cesta
ale znamená to jen
že jsi nejen pilný nýbrž také malý
přelézáš balvany
jimž světeci optimismu z výšin nebes
říkají zrnka písku
z očí ti vytéká pokorná prosba
která němě značkuje
cestu kudy jsi kráčeš

Řekne se včelí let
Ale hledej mezi květinami
tu jež barvou vůní
ladí dohromady se smutkem
jež tajíš v duši místo žihadla
Jsi věčný poutník který kráčí
od barvy k barvě
od vůně k vůni
a nenalézá

MICHAL RACEK